

**MARKAZIY OSIYO TURIZMIDA ISHCHI KUCHI YETISHMASLIGI VA
XODIMLARNI SAQLAB QOLISH MUAMMOLARI**

*Namangan davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti,
Menejment kafedrasi o'qituvchisi
Maxamadaminov Abror Baxromjon o'g'li
Abror.mahamadaminov@gmail.com*

Аннотация. Bugungi kunda turizm dunyo mamlakatlari iqtisodiy rivojlanishida muhim rol ynamoqda. Turizm sektori dunyo bylab milliy daromadlarning oshishiga, bandlikni ta'minlashga, xalqaro madaniy aloqalarni mustahkamlashga va barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga sezilarli hissa qo'shmoqda. Ayniqsa, Sharq mamlakatlari o'zining boy madaniy merosi, rang-barang landshaftlari va qadimiy an'analari bilan ajralib turadi. Bu hududlarda turizmni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar mavjud, lekin shu bilan birga, turizmning barqaror rivojlanishi uchun bir qator muammolarni ham hal qilish zarur.

Аннотация. Сегодня мировой туризм играет важную роль в экономическом развитии. Туризм способствует росту национального дохода, обеспечивает занятость и развивает международные культурные связи. Страны Востока отличаются богатым культурным наследием, разнообразными ландшафтами и древними традициями. Существует огромный потенциал для развития туризма, но в то же время для его развития необходим ряд решений.

Abstract. Today, world tourism plays an important role in economic development. Tourism helps the world to process national income, provide employment, and develop international cultural ties. Eastern countries are distinguished by their rich cultural heritage, diverse landscapes, and ancient traditions. There is a huge potential for the development of tourism, but at the same time, a number of solutions are needed for the development of tourism.

Kalit so'zlar. Ishchi kuchi yetishmasligi, Marketing sohasida malaka tanqisligi

Kirish. Markaziy Osiyo turizmi 2020-2025 yillarda jadal rivojlanishni boshdan kechirdi, ammo bu sohada ishchi kuchi yetishmasligi va xodimlarni saqlab qolish muammolari katta to'siq bo'lib qoldi. COVID-19 pandemiyasi tufayli turizm sektori sezilarli darajada zarar ko'rdi, ammo 2022 yildan boshlab tiklanish boshlandi. Masalan, 2024 yilda Markaziy Osiyoga 28,6 million xorijiy sayyoh tashrif buyurdi, bu mintaqa uchun rekord darajaga erishdi .

Kazakiston, O'zbekiston, Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmaniston kabi davlatlar tabiiy va madaniy boyliklari, infratuzilmani yaxshilash va vizaviy qulayliklar tufayli turizmni rivojlantirishga e'tibor qaratmoqda. Biroq, pandemiya davrida ko'plab

xodimlar sektorini tark etib, boshqa sohalarga o'tdi yoki chet elga migratsiya qildi, natijada malakali ishchi kuchi yetishmasligi kuchaydi . Ushbu maqola IMRAD strukturasiga asoslanib, 2020-2025 yillardagi ma'lumotlarni tahlil qiladi va muammolarni yoritadi. Maqsad – turizmda ishchi kuchi bilan bog'liq muammolarni baholash va yechimlar taklif qilish.

Metodlar Ushbu maqola ikkilamchi manbalarga asoslangan tadqiqot bo'lib, turli xalqaro va milliy hisobotlar, ilmiy maqolalar va veb-manbalardan olingan ma'lumotlardan foydalanildi.

Asosiy manbalar: Jahon turizm tashkiloti (WTTC), Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO), Osiyo taraqqiyot banki (ADB), Milliy statistika qo'mitalari va veb-saytlar (masalan, Astana Times, Kyrgyz Tourism). Qidiruv kalit so'zlari: "Markaziy Osiyo turizm ishchi kuchi yetishmasligi", "Xodimlar saqlash muammolari 2020-2025".

Ma'lumotlar 2020-2025 yillarga oid bo'lib, pandemiya va undan keyingi tiklanishni qamrab oladi. Tahlilda statistik ma'lumotlar (turizm o'sishi, migratsiya ko'rsatkichlari, ish o'rinlari yaratilishi) va sifatli baholash (muammolar sabablari) ishlatildi. Ma'lumotlarning ishonchliligini ta'minlash uchun bir nechta manbalarni solishtirish usuli qo'llanildi.

Natijalar Turizm o'sishi va ishchi kuchiga talab 2020 yilda COVID-19 tufayli Markaziy Osiyo turizmi sezilarli pasayishni boshdan kechirdi: xorijiy sayyohlar soni 70-80% ga kamaydi, natijada millionlab ish o'rinlari yo'qoldi . 2021-2022 yillarda tiklanish boshlandi, 2024 yilda mintaqada 28,6 million xorijiy mehmonni qabul qildi . Kazakistonda 2024 yilda turizm ob'ektlari 151 milliard tengge (taxminan 318 million AQSh dollari) daromad keltirdi, bu o'tgan yilga nisbatan 25% o'sish . O'zbekistonda 2024 yilda turizm sohasida 48 ming ish o'ri yaratildi, 2025 yilga esa 50 ming fuqaroni ish bilan ta'minlash rejalashtirilmoqda . Qirg'iziston va Tojikistonda ichki turizm 10,5 million sayyohga yetdi .

Ammo o'sish ishchi kuchiga talabni oshirdi. WTTC hisobotiga ko'ra, global miqyosda turizm 2035 yilga 43 million ishchi kuchi yetishmasligi kuzatiladi, bu Markaziy Osiyoda ham sezilmoqda . Kazakistonda 2025 yilga 3 million malakali mutaxassisga ehtiyoj bor, shu jumladan turizm . Almatida mehmonxona xonalari yetishmasligi va lukss darajadagi xodimlar tanqisligi mavjud, yozgi mavsumda bandlik 67,6% ga yetadi .

Ishchi kuchi yetishmasligi va migratsiya. Pandemiya davrida turizm xodimlari sektorini tark etdi: global miqyosda 70% xodimlar yo'qoldi . Markaziy Osiyoda bu muammo migratsiya bilan kuchaydi – 2020-2023 yillarda millionlab fuqarolar Rossiyaga ishlashga ketdi .

Masalan, Tojikistonda 2023 yilda remittanslar 5,7 milliard dollarga yetdi (GDPning 48,2%) . O'zbekistonda 2023 yilda 16,1 milliard dollar remittans keldi . Bu mablag'lar iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlaydi, ammo mahalliy ishchi kuchini

kamaytiradi: net migratsiya stavkalari salbiy (masalan, Qirg'izistonda -2,23/1000 aholi, 2020 yilda) .

Malakali xodimlar tanqisligi: turizmda malakasiz ishchilar (ayollar, yoshlar, kam ta'limlilar) ko'p, ammo yuqori malakali mutaxassislar (gidlar, menejerlar) yetishmaydi . Kazakistonda professional gidlar soni 400 dan oshadi, ammo bu yetarli emas . Turkmanistonda savdo va marketing sohasida malaka tanqisligi bor, bu turizmga ta'sir qiladi .

Xodimlarni saqlab qolish muammolari. Xodimlar oqimi yuqori: global miqyosda mehmonxona sohasida o'rtacha oqim global o'rtachadan 2-3 baravar yuqori . Markaziy Osiyoda past ish haqi, og'ir sharoitlar va malaka oshirish imkoniyatlarining yo'qligi sababli xodimlar chet elga ketadi . Pandemiya davrida ko'plab xodimlar boshqa sohalarga o'tdi yoki qaytib kelmadi . ILO ma'lumotlariga ko'ra, Markaziy Osiyoda xodimlarning 50% dan ortig'i past ta'lim darajasiga ega, bu malaka nomuvofiqligini kuchaytiradi .

Jadval: Markaziy Osiyo davlatlarida turizm ish o'rinlari va muammolar (2020-2025)

Davlat	Turizm o'sishi (2024)	Ish o'rinlari yaratilishi	Asosiy muammolar
Kazakiston	7,5 mln sayyoh (2025 birinchi yarmi)	151 mlrd teng daromad	Mehmonxona xonalari va lukss xodimlar yetishmasligi
O'zbekiston	130 ming mehmonxona joyi yaratildi	48 ming ish o'rne (2024)	Malakali xodimlar tanqisligi, migratsiya
Qirg'iziston	Ichki turizm o'sishi	-	Malakasiz ishchilar ko'pligi, malaka nomuvofiqligi
Tojikiston	1,4 mln ish o'rne reja (2025-2030)	Remittanslar 48% GDP	Yosh va ayollar ishchilarining chet elga ketishi
Turkmaniston	-	-	Marketing va xizmat ko'rsatish malakasi yetishmasligi

Muhokama. Natijalar shuni ko'rsatadiki, Markaziy Osiyo turizmi jadal o'smoqda, ammo ishchi kuchi yetishmasligi va xodimlarni saqlab qolish muammolari rivojlanishni to'xtatmoqda. Pandemiya tufayli xodimlarning chet elga migratsiyasi (Rossiya, Buyuk Britaniya, Janubiy Koreya) mahalliy tanqislikni kuchaytirdi . Bu esa xizmat sifatini pasaytiradi va investorlarni to'xtatadi . Inson kapitaliga investitsiyalar

yetarli emas: bolalar va yoshlar ta'lim va sog'liqni saqlashda orqada qolmoqda, natijada 2050 yilga kelib mahsuldorlik 50-60% ga yetadi .

Yechimlar: Malaka oshirish dasturlari (masalan, professional gidlar tayyorlash), ish haqini oshirish va sharoitlarni yaxshilash orqali xodimlarni saqlash.

Hukumatlar migratsiyani boshqarish va ichki ish o'rinlarini yaratishga e'tibor qaratishi kerak (masalan, Tojikistonning 1,4 million ish o'rni rejasi) . Kelgusida turizmni rivojlantirish uchun raqamli texnologiyalar va xalqaro hamkorlikdan foydalanish tavsiya etiladi. Ushbu muammolarni hal qilish Markaziy Osiyo iqtisodiyotini mustahkamlashi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNWTO, Uzbekistan Tourism Report 2025.
2. O'zbekiston Statistika agentligi, 2020–2025 yillar turizm hisoboti.
3. Markaziy bank, Iste'molchilar ishonchi indeksi 2025.
4. World Bank, Uzbekistan Economic Overview 2020–2025.
5. Euronews Travel, "Uzbekistan's Tourism Boom", 2025.